

Ірина Гуменюк, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД В МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Стаття присвячена розкриттю алгоритму реалізації дослідницького підходу в методиці навчання української мови за професійним спрямуванням студентів педагогічних закладів вищої освіти. Обґрунтовано потенціал науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти в контексті компетентнісної парадигми навчання. Визначено об'єктивні чинники, що впливають на результативність опанування курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» на засадах дослідницького підходу та з'ясовано специфіку його поетапної реалізації.

Ключові слова: дослідницький підхід; інформаційний проєкт; компетентнісна парадигма; компетентність; моделювання комунікативних ситуацій.

Рис. 1. Літ. 6.

Iryna Humeniuk, PhD in Philology, Associate Professor,
Department of Pedagogy of Primary Education,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THE RESEARCH APPROACH IN THE CONTEXT OF TEACHING UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES

In the context of the competence-based educational paradigm, the research approach increases the effectiveness of teaching through mastering the methodology of research activity, formation of necessary competences, motivational influence, and increasing the level of interpersonal communication in the educational environment. The aim of the article is elaboration of the algorithm of implementation of the research approach in the context of teaching Ukrainian Language for Professional Purposes to future pedagogues.

The article emphasizes the fact that the use of the research approach in the context of any educational course has a long-term potential and cannot be limited to a single subject. The specificity of the future pedagogical activity of students causes extension of the content of their scientific and research work: from learning the algorithms and methodology of scientific

creativity to independent scientific inquiry and formation of the creative personality of a teacher who is ready to develop the research skills of primary school students.

The research has determined a set of objective factors that have an impact on the effectiveness of mastering the Ukrainian Language for Professional Purposes course. On their basis, an algorithm of phased implementation of the research approach in the context of teaching the analysed discipline has been developed. The efficiency of using different kinds of research tasks with modern job-oriented high-quality scientific works is emphasized. The author stresses the necessity of development of the skills in working with information and critical thinking and provides samples of communicative situations for modelling. Partial application of scientific elements during task completion envisages the use of a template for creation of one's own product and forms the basis for independent scientific activity of students. Forms of implementation of the research approach to studying Ukrainian Language for Professional Purposes in the extracurricular activity have been proposed.

Keywords: *research approach; information project; competence paradigm; competence; modelling of communicative situations.*

Постановка проблеми. Дослідницька діяльність студентів закладів вищої освіти (ЗВО) є одним зі шляхів реалізації синергетики в освіті, оскільки через неї транслуються принципи спостережуваності, нелінійності, відкритості цього способу пізнання [2]. Компетентнісна парадигма навчання орієнтована на розкриття творчого потенціалу здобувачів освіти, формування самостійності мислення, усвідомлення можливостей самореалізації в умовах надлишку інформації та жорсткої конкуренції на ринку праці. У цьому контексті дослідницький підхід – не тільки спосіб отримання очікуваного навчального результату, але й шлях до опанування методології дослідницької діяльності, формування необхідних компетентностей, мотиваційний чинник, вищий рівень міжособистісного спілкування в освітньому середовищі.

Мета статті – розкриття алгоритму реалізації дослідницького підходу в методиці навчання української мови за професійним спрямуванням майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідницький підхід до навчання у ЗВО реалізується через науково-дослідницьку діяльність, яка

відповідно до Закону України «Про вищу освіту» сприяє забезпеченню «органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» [4]. Суб'єктами науково-дослідницької діяльності, крім науково-педагогічних працівників і наукових співробітників, виступають також здобувачі освіти [1, 7].

У наукових розвідках доведено дуальний характер науково-дослідницької діяльності студентів ЗВО, що виявляється в засвоєнні елементів дослідницької роботи, алгоритмів і методології наукової творчості, а також у здійсненні відносно самостійних наукових досліджень під керівництвом викладачів [1, 342]. Н. Щербакова виділяє навчально-дослідницьку, науково-дослідну роботу й організаційно-масові заходи як напрями втілення системи студентської науково-дослідної роботи [6, 378].

Активна самостійна діяльність студентів у пошуку шляхів і способів отримання нових знань, вироблення власних прийомів дослідження, оволодіння інформаційними технологіями та комунікативними стратегіями співпраці лежить в основі дослідницького підходу до навчання у ЗВО. Однак специфіка майбутньої педагогічної діяльності студентів відкриває ще один напрям його реалізації: формування творчої особистості вчителя, готового до методичних пошуків та втілення нових ідей у професійній діяльності, тобто розвитку дослідницьких умінь у школярів. Така структура, на думку П. Середенко, обов'язково включає психологічну готовність до використання дослідницького навчання, усвідомлення його необхідності й доцільності [5, 4]. На основі зазначеного вважаємо, що використання дослідницького підходу в контексті будь-якого навчального курсу має довгостроковий потенціал і не може бути предметно обмежене.

Виклад основного матеріалу. Реалізація дослідницького підходу під час навчання української мови за професійним спрямуванням (УМзаПС) визначається кількома об'єктивними чинниками:

1) курсом і семестром, в якому вивчається дисципліна: у більшості ЗВО це 1-й семестр – стресовий період адаптації колишніх учнів до

університетської системи навчання, що знижує ефективність навчання через дослідження, не дозволяє максимально розкрити його потенціал;

2) кількістю аудиторних годин, відведених на виконання програми курсу: завдання дослідницького спрямування дають необхідний ефект лише за належної методичної підготовки, консультаційної допомоги, презентації та аналізу результатів;

3) рівнем сформованості лінгвістичної компетентності студентів, від якого залежить якість виконання дослідницьких завдань, правильність трактування результатів, а відповідно адекватність самооцінки, що виступає одним із мотиваційних елементів освітнього процесу;

4) розвитком комунікативних навичок здобувачів освіти, що стають підґрунтям для формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців.

З урахуванням названих чинників можливості реалізації дослідницького підходу в курсі «УМзаПС» вбачаємо за кількома етапами. Стартовим, необхідним для введення студентів у науково-професійний дискурс етапом вважаємо ознайомлення із якісними сучасними науковими публікаціями фахового спрямування. Така робота внесена у програму дисципліни «УМзаПС» ОП «Початкова освіта» і «Дошкільна освіта» Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Вона передбачає пошук статей у фахових періодичних виданнях за встановлений період і на окреслену тематику. Наприклад: «Формування комунікативних умінь молодших школярів», «Розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів», «Стилістична робота в початковій школі», «Шкільна документація», «Редагування наукових текстів: найпоширеніші недоліки» та ін. Результативність дослідницького завдання такого типу полягає в ознайомленні студентів із новою для них сферою наукових досліджень, вивченні наукового інформаційного простору щодо наявності періодичних видань майбутньої сфери професійної діяльності, формуванні уявлення про практичну реалізацію писемної форми наукового стилю української мови,

структуру наукової статті, збагаченні активного термінологічного запасу, поповненні теоретичних знань з конкретного питання тощо.

Крім того, форма виконання дослідницького завдання на цьому етапі дозволяє поглибити й систематизувати знання з усіх без винятку програмових питань курсу. Оскільки зміст такої роботи легко адаптується і спрямовується на формування необхідної компетентності. Зокрема, тематична підбірка публікацій може служити інформаційною базою для реферування наукових текстів, матеріалом для закріплення практичних навичок бібліографічного опису джерел, оформлення покликань, пошуку недоліків і редагування, поглибленого опрацювання одного з питань курсу та презентації результатів. Продуктом дослідницької діяльності у цьому напрямку стає інформаційний проєкт (як ілюстрація змістового опрацювання теми), укладений бібліографічний покажчик праць за визначений період (як структурне оформлення наукових публікацій), графічна організація результатів вивчення інформаційного простору у вигляді таблиць, схем, збірки ілюстрацій тощо.

Як показує практика, початковий етап дослідницької діяльності в межах курсу «УМзаПС» доцільно реалізовувати у формі командної роботи. Це дозволяє налагодити співпрацю в межах групи, сприяє міжособистісному спілкуванню, координації дій, визначенню конкретних обов'язків і відповідальності, оскільки оцінка командної роботи залежить від продуктивності кожного учасника. Елемент змагальності стимулює до досягнення максимального результату. Оприлюднення виконаних робіт вважаємо обов'язковим у межах аудиторних годин чи позааудиторної діяльності.

Другий етап реалізації дослідницького підходу до навчання УМзаПС вбачаємо в розвитку навичок роботи з інформацією та критичного мислення. Оскільки сучасний інформаційний простір пропонує необмежений обсяг різноманітного матеріалу з будь-якого питання, вміння аналізувати, синтезувати, систематизувати, узагальнювати, згортати інформацію,

аргументувати, доводити свою позицію, визначати достовірність джерел, логічну невідповідність чи двозначність твердження стають визначальними у підготовці фахівця педагогічної сфери. Завдання з анування наукових текстів, складання плану, створення тезового конспекту спрямовані на формування навичок перетворення інформації. Побудова конструкцій усного професійного мовлення у контексті навчання УМзаПС реалізується через моделювання комунікативних ситуацій (на зразок: «Згода /незгода з думкою співрозмовника», «Коректна відмова у проханні», «Ситуація запізнення на роботу», «Співбесіда з працедавцем»), організацію дискусій («Чи впливає інтернет на соціальну активність студентів?», «Мова і мовлення у професії вчителя», «Чи впливають результати навчання на професійну успішність людини?», «Мобільний телефон під час спілкування: за і проти», «Новий правопис» та ін.). У такому контексті чітко окреслюються міжпредметні зв'язки, що дозволяє розширити термінологічну базу, створити професійний дискурс на занятті.

Наступним етапом реалізації дослідницького підходу в межах УМзаПС є часткове застосування наукових елементів під час виконання завдань (робота за зразком). Цей вид діяльності передбачає використання шаблону для створення власного продукту. Зокрема, стилістичне оформлення текстів як вид самостійної роботи студентів передбачає опис одного і того ж поняття в усіх стилях української літературної мови. Для цього необхідно використати один зі стилістичних жанрів, врахувавши особливості використання мовних засобів і структури тексту кожного стилю. У результаті отримуємо змістовно самостійний текст, створений на основі зразка кожного стилю.

Такий підхід застосовуємо під час опрацювання змістового модуля «Норми українського професійного мовлення та мови ділових паперів». Робота з реквізитами передбачає врахування вимог чинного ДСТУ 4163-2003 щодо їх структури та розташування. Редагування документів як вид самостійної роботи здійснюється відповідно до встановленої форми

документа й вимог до реквізитів. Створення індивідуальної папки зі зразками ділової документації є продуктом, що ілюструє рівень засвоєння матеріалу з екстраполяцією на інший контекст (зміст документації стосується педагогічної сфери та безпосередньо автора документа).

За зразком виконується також бібліографічний опис джерел та оформлення покликань, що є одним із питань третього змістового модуля УМзаПС «Наукова комунікація як складова фахової діяльності». Як показує практика викладання дисципліни, у першокурсників виникають труднощі з дотриманням стандарту, диференціацією назви журналу, рубрики та найменування статті. Однак виконання 2-3-х завдань у цьому контексті дозволяє їх подолати.

Самостійна творча наукова діяльність становить 4-й, завершальний етап реалізації дослідницького підходу під час навчання УМзаПС. Своє втілення вона знаходить в індивідуальній роботі обдарованих студентів з написання наукової статті, її апробації на студентській конференції та публікації у збірнику студентських наукових праць. Вибір теми дослідження може бути проєкцією курсової чи бакалаврської роботи. Спостереження за навчальними результатами в курсі «УМзаПС» показали, що незважаючи на теоретичне підґрунтя (вивчення питання «Стаття як самостійний науковий твір. Вимоги до наукової статті»), практичне застосування елементів дослідницької діяльності під час навчання, аналізований етап досяжний для незначної кількості студентів. Однак це не знижує загальної ефективності дослідницького підходу, оскільки дає можливість диференціації та індивідуалізації навчання, дозволяє підвищити активність студентів, змістити акцент з передачі знань на безпосереднє діяльнісне їх засвоєння.

Таким чином, авторське бачення поетапної реалізації дослідницького підходу в контексті навчання УМзаПС візуалізовано схематично на рис. 1.

Рис. 1. Етапи реалізації дослідницького підходу в контексті УМзаПС

Джерело: розроблено автором.

Необхідно зазначити, що дослідницький підхід до навчання УМзаПС реалізовується не тільки в межах аудиторних (лекційних, практичних) занять, але й в позааудиторній роботі, зокрема гурткової. Створена студентська наукова проблемна група «Стилістика наукового тексту» служить платформою для вдосконалення умінь передачі думки в науковому стилі, консультування, перевірки й апробації студентських робіт, підготовки до участі в конференціях, проведення тренінгів і дискусій, зустрічей з відомими науковцями та інших заходів, здійснення яких неможливе під час аудиторної роботи.

Висновки. Таким чином, поетапна реалізація дослідницького підходу в контексті навчання української мови за професійним спрямуванням можлива за умови врахування об'єктивних чинників навчального процесу, початкового рівня підготовки студентів, а також педагогічно виваженої організації проєктної діяльності. **Перспективи** подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні процесу реалізації інших концептуальних підходів до мовної освіти в методиці навчання названого курсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бульвінська О. І., Дівінська Н. О., Дяченко Н. О., Жабенко О. В., Линьова І. О., Скиба Ю. А., Чорнойван Г. П., Ярошенко О. Г. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів: монографія. Київ, 2016. 178 с.
2. Гуменюк І. М. Сучасні підходи до навчання української мови за професійним спрямуванням: перспективні вектори досліджень. *Молодь і ринок*. 2021. № 4. С. 92-99.
3. Єчина Ю. С. Науково-дослідницька діяльність студентів як підґрунтя науково-технічного розвитку. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2012. № 5. С. 341-347.
4. Про вищу освіту. Закон України. Редакція від 26.02.2021. *Відомості Верховної Ради України*, 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 30.08.2021).
5. Середенко П.В. Формирование готовности будущих педагогов к обучению учащихся исследовательским умениям и навыкам: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: Москва, 2008. 34 с.
6. Щербакова Н. Науково-дослідна діяльність магістрантів як важлива складова професійної підготовки майбутніх педагогів. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді»*, 11–12 травня 2011 р., м. Житомир. Київ, 2011. С. 375–379.

REFERENCES

1. Bulvinska, O. I., Divinska, N. O., Diachenko, N. O., Zhabenko, O. V., Lynova, I. O., Skyba, Yu. A., Chornoivan, H. P. & Yaroshenko, O. H. (2016). Kontseptsiiia ta metodolohiia realizatsii naukovo-doslidnytskoi diialnosti subiektiv navchalno-vykhovnoho protsesu universytetiv: monohrafiia. [The concept and methodology of implementation of research activities of the subjects of the educational process of universities: a monograph]. Kyiv, 178 p. [in Ukrainian].
2. Humeniuk, I. M. (2021). Suchasni pidkhody do navchannia ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam: perspektyvni vektory doslidzhen. [Modern approaches to teaching Ukrainian language for professional purposes: prospective vectors of research]. *Youth & market*, No. 4, pp. 92-99. [in Ukrainian].
3. Iechyna, Yu. S. (2012). Naukovo-doslidnytska diialnist studentiv yak pidhruntia naukovo-tekhnichnoho rozvytku. [Research and development of students as background technological development]. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design*, No. 5. pp. 341-347. [in Ukrainian].

4. Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy. Redaktsiia vid 26.02.2021. [About higher education. Law of Ukraine. Edited on 02/26/2021]. (2014). *Gazette of Ukraine's Supreme Council*, No 37-38, art. 2004. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

5. Seredenko, P.V. (2008). Formirovanie gotovnosti budushchikh pedagogov k obucheniyu uchashchikhsya issledovatel'skim umeniyam i navykam: avtoref. diss. ... d-ra ped. nauk. [Formation of the readiness of future teachers to teach students research skills and abilities: Extended abstract of Doctor's thesis]. Moskva, 34 p. [in Russian].

6. Shcherbakova, N. (2011). Naukovo-doslidna diialnist mahistrantiv yak vazhlyva skladova profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv. [Research activities of undergraduates as an important component of professional training of future teachers]. *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Development of research abilities of gifted children and youth"*, May 11-12, 2011, m. Zhytomyr. Kyiv, pp. 375–379. [in Ukrainian].